

SOSYALİST YUGOSLAVYA'NIN YIKILIŞINDA HIRVAT MİLLİYETÇİLİĞİNİN ROLÜ

Caner SANCAKTAR *

Öz

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti milliyetçiliğe karşı yapılan büyük mücadele sonucunda kuruldu. Fakat 1980 sonrasında Yugoslavya'da milliyetçi hareketler ve milliyetçi siyasetçiler yeniden yükselişe geçtiler. Bunun sonucunda 1990'ların başında Hırvatistan, Slovenya, Makedonya ve Bosna-Hersek Yugoslavya'dan bağımsızlıklarını ilan ettiler. Böylece Yugoslavya 1990'ların başında parçalanıp yıkıldı. Yugoslavya genelinde gelişen tüm milliyetçi hareketler Yugoslavya'nın yıkılmasında/parçalanmasında şu veya bu düzeyde etkili oldu. Bu makale kapsamında Sosyalist Yugoslavya'nın yıkılışında Hırvat milliyetçiliğinin rolü/etkisi analiz edilmiştir. Bu amaçla makalede sırasıyla "Hırvat Baharı", "Franjo Tudjman liderliğinde Hırvat milliyetçiliğinin yükselişi" ve "Hırvat irredentizmi" incelenmiştir. Hırvat milliyetçiliği 1960'ların ikinci yarısında "Hırvat Baharı" adı altında yükselişe geçti. Başkan Tito'nun müdahalesiyle Hırvat Baharı bastırıldı. Fakat 1980 sonrasında Franjo Tudjman liderliğinde Hırvat milliyetçiliği yeniden toparlanıp güçlendi. Tudjman liderliğindeki Hırvat milliyetçiliği ve irredentizmi 1990'lı yıllarda Büyük Hırvatistan'ı kurmaya çalıştı. Böylece Hırvat irredentist milliyetçiliği, hem Yugoslavya'nın yıkılışında hem de Bosna Savaşı'nda büyük rol oynadı.

Anahtar Kelimeler: Hırvat milliyetçiliği, Hırvat Baharı, Franjo Tudjman, Hırvat irredentizmi, Yugoslavya.

---

* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi,
E-posta: caner.sancaktar@kocaeli.edu.tr.

The Role of Croat Nationalism in the Collapse of Socialist Yugoslavia

Abstarct

The Socialist Federal Republic of Yugoslavia was founded as a result of a great struggle against nationalism. However, the nationalist movements and nationalist politicians rose in Yugoslavia after 1980. Consequently Croatia, Slovenia, Macedonia and Bosnia and Herzegovina declared independence from Yugoslavia. In this way Yugoslavia was disintegrated and collapsed at the beginning of 1990s. The nationalist movements developed over Yugoslavia affected the disintegration and collapse of Yugoslavia. In this article, the Croat nationalism's role and effect in the collapse of Socialist Yugoslavia is analyzed. For this purpose, so-called "the Croat Spring", "the rising of Croat nationalism under leadership of Franjo Tudjman", and "the Croat irredentism" are studied respectively in the article. Croat nationalism rose in the second half of the 1960s under the name of "Croat Spring". The Croat Spring was suppressed by President Tito's interventions. However, Croat nationalism developed again after 1980 under leadership of Franjo Tudjman. Croat nationalism and irredentism under leadership of Tudjman strove for a Greater Croatia in the 1990s. Consequently, Croat irredentist nationalism played a great role both in the destruction of Yugoslavia and in the Bosnian War.

Keywords: Croat nationalism, the Croat Spring, Franjo Tudjman, the Croat irredentism, Yugoslavia

Giriş

Yugoslavya, Sırp-Hırvat dilinde Güney Slavların Ülkesi (Güney Slavya) anlamına gelir. Kısaca Yugoslavizm olarak adlandırılan Yugoslav (Güney Slav) Milletlerin Birliği düşüncesi, ilk defa 1830'larda Hırvat entelektüeller arasında ortaya çıktı. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde Yugoslavizm düşüncesi özellikle Hırvatlar, Slovenler ve Sırp'lar arasında yaygınlaştı (bkz. Rusinow, 2003, 11-26; Cipek, 2003, 71-73). Bu düşünce, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı'nın kurulmasıyla ilk defa siyasal gerçeklik kazandı. Devletin adı 1929'da Yugoslavya Krallığı'na

dönüştürüldü. Yugoslavya Krallığı; bugünkü Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek, Makedonya, Karadağ ve Kosova topraklarını içeriyordu. Böylece tarihte ilk defa Yugoslav milletler (Sırplar, Hırvatlar, Slovenler, Boşnaklar, Makedonlar, Karadağlılar) ortak devlet altında birleşmeyi başardılar. Ama bu ortaklık son derece sorunlu başladı. Çünkü Sırbistan'ın ve Sırp kraliyet ailesinin ısrarı üzerine üniter merkezîyetçi meşruti monarşi rejimi oluşturuldu. Krallık makamı, Sırp Karacorçeviç Hanedanlığı'na bırakıldı. Ayrıca hükümet, meclis, bürokrasi ve orduda daha çok Sırplar hâkimdi. Devletteki Sırp hâkimiyeti ülkedeki diğer milletleri rahatsız etti. En büyük tepki, ülkenin ikinci en büyük milleti olan Hırvatlardan geldi. Hırvatlar/Hırvatistan, devletin merkezîyetçi üniter yapısının federasyona dönüştürülmesini ısrarla talep etti. Böylece Sırbistan (Sırp milliyetçiliği) ile Hırvatistan (Hırvat milliyetçiliği) arasında sorun giderek büyüdü ve ülke siyasal krize girip dağılma tehlikesiyle karşılaştı. Krizi aşmak ve dağılmayı engellemek amacıyla Hırvat siyasi lider Vladko Maçek ile Sırp siyasilerin kontrol ettiği Yugoslavya Hükümeti ve Sırp Kral arasında Ağustos 1939'da anlaşmaya varıldı. Buna göre Hırvatistan'a Yugoslavya Krallığı içinde geniş siyasal özerklik tanındı ve kriz önemli ölçüde aşıldı (Cipek, 2003, 74-78).

Fakat 1939 Hırvat - Sırp Anlaşması uzun süre işlevsel olamadı. Çünkü Nisan 1941'de faşist Alman-İtalyan ittifakı Yugoslavya'yı işgal etti ve böylece ülke savaşa sürüklendi. İşgal sürecinde Yugoslavya'da üç silahlı güç ortaya çıktı: Yugoslavya Komünist Partisi (YKP) Partizan Ordusu, Hırvat Ustaşa Ordusu ve Sırp Çetnik Ordusu. Bu üç ordu arasında İkinci Dünya Savaşı yıllarında şiddetli iç savaş yaşandı. Ante Paveliç liderliğindeki Hırvat Ustaşa Ordusu/Örgütü, Büyük Hırvatistan devletini kurabilmek amacıyla işgalci Alman-İtalyan ordularıyla işbirliği yaptı, Sırp Çetniklere ve Komünist Partizanlara karşı savaştı. Almanya'nın desteği sayesinde 1941'de Bağımsız Hırvat Devleti kuruldu. Almanya'nın himayesi altında Ustaşa Örgütü tarafından yönetilen Bağımsız Hırvat Devleti, bugünkü Hırvatistan ve Bosna-Hersek topraklarını içeriyordu. Ustaşa silahlı güçleri, savaş

süresince Sırlara, Yahudilere, Romanlara ve Boşnaklara yönelik etnik temizlik uyguladılar. Ustaşa Hırvat Devleti ancak 1945'e kadar yaşayabildi. Bu tarihte YKP Partizan Ordusu, ülke genelinde kontrolü sağlayıp Hırvat Ustaşa Devleti'ne son verdi. Başta Ustaşa lideri Paveliç olmak üzere binlerce Ustaşa ülkeyi terk edip Batı Avrupa, ABD, Kanada ve Latin Amerika ülkelerine sığındı (Bkz. Tomasevich, 2001).

Savaş sonrasında Josip Broz Tito'nun liderliğinde YKP tarafından Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti (YSFC) kuruldu. Sosyalist Yugoslavya, sadece işgalci ordulara karşı değil, aynı zamanda milliyetçi Hırvat Ustaşalara ve Sırp Çetniklere karşı yapılan savaş sonucunda kuruldu. Bu nedenle yeni sosyalist rejim ve YKP, milliyetçilikle mücadele edebilmek ve ülkeyi bir arada tutabilmek amacıyla Yugoslavya'yı federal temelde yeniden kurdu. Hırvatistan, Yugoslavya içinde federe cumhuriyet statüsü elde etti. Diğer federe cumhuriyetler Sırbistan, Bosna-Hersek, Makedonya, Slovenya ve Karadağ idi. Her federe cumhuriyetin ve dolayısıyla Hırvatistan'ın kendi yasama-yürütme-yargı organları ve çok geniş sosyo-kültürel özerkliği mevcuttu. Ülkede yaşayan milletlere (Hırvatlar dâhil) ve azınlıklara ana dilde eğitim hakkı başta olmak üzere geniş kültürel haklar tanındı. Böylece Yugoslavya'daki milletler ve azınlıklar hoşnut kılınmaya, ayrılıkçı milliyetçilik önlenmeye ve gönüllü birliktelik sağlanmaya çalışıldı.

Fakat tüm bu federal düzenlemeler Sosyalist Yugoslavya'da (1945-1991) milliyetçilik sorununu tamamen çözemedi. Çok uluslu Yugoslavya için milliyetçilik parçalayıcı/yıkıcı bir faktör olmaya devam etti. Bu nedenle Sosyalist Yugoslavya'nın 46 yıllık tarihi, bir bakıma milliyetçilikle mücadele tarihidir. Nitekim bu tehlikenin farkında olan YSFC ve YKP Başkanı Tito, siyasi yaşamı boyunca milliyetçiliğe karşı mücadele etmiş, mümkün ölçüde önlemler almaya çalışmıştır. Bu doğrultuda Başkan Tito, 1972'de YKP Merkez Yönetim Komitesi'ne gönderdiği mektubunda Yugoslavya'nın en tehlikeli

düşmanlarından birisinin milliyetçilik olduğunu ve tüm komünistlerin, Yugoslavya işçi sınıfının ve YKP'nin bu tehlikeye karşı mücadele etmesi gerektiğini vurgulamıştır (Singleton, 1976, 273-274).

Güçlü komünist lider Tito, parti ve devlet içinde milliyetçi siyasetçilerin örgütlenmelerini ve yükselmelerini önemli ölçüde engelliyordu. Fakat 1980'de Tito'nun ölümü sonrasında milliyetçi siyasetçilerin de önü açılmış oldu. Nitekim 1980 sonrasında federe cumhuriyetlerde milliyetçi hareketler ve milliyetçi siyasi liderler yeniden yükselişe geçtiler. Bunun sonucunda Yugoslavya'dan ilk olarak Haziran 1991'de Hırvatistan ile Slovenya ayrıldı. Ardından Makedonya (Eylül 1991) ve Bosna-Hersek (Mart 1992) bağımsızlık ilan etti. Böylece Yugoslavya 1990'ların başında parçalanıp yıkıldı. Yugoslavya genelinde gelişen tüm milliyetçi hareketler ve milliyetçi siyasi liderler Yugoslavya'nın yıkılmasında/parçalanmasında şu veya bu düzeyde etkili oldular. Bunlardan birisi Hırvat milliyetçiliği oldu.

1789 Fransız Devrimi sonrasında Avrupa geneline ve Balkanlar'a yayılan milliyetçilik, kendi ulusal kimliğini, ulusunu ve bağımsız ulus devletini kurmaya ve geliştirmeye çalışan bir ideoloji ve siyasal harekettir. Bu amaçla milliyetçilik, kendi toplumunu/ulusunu siyasal olarak harekete geçirmeye çalışır. Bu süreçte milliyetçi siyasi seçkinler ve milliyetçi entelektüeller (akademisyenler, edebiyatçılar, sanatçılar, gazeteciler, din adamları) önemli misyonlar üstlenirler. Siyasi seçkinler ile entelektüeller, ulusal kimliğin geliştirilmesi, uluslaşma ve ulus devletinin kurulması sürecinde kendi ulusunu siyasal ve sosyo-kültürel olarak motive edip harekete geçirirler (bkz. Heywood, 2003, 191-222).

Hırvat milliyetçiliği de 20. yüzyıl boyunca kendi bağımsız ulus devletini kurmak için mücadele etti. YSFC içinde milliyetçi Hırvat siyasi seçkinler ve entelektüeller, ilk olarak 1960'ların ikinci yarısında Hırvat kamuoyunu harekete geçirerek "Hırvat Baharı"

olarak adlandırılan milliyetçi hareketi başlattılar. Hırvat Baharı, ilk başta dil-kültür alanında talepler ileri sürerken, kısa süre içinde siyasi taleplere (daha fazla özerklik, egemenlik, Hırvatistan sınırlarının genişletilmesi, vs.) yöneldi. Tito liderliğindeki sosyalist rejim, Hırvat Baharı'nı bastırmak ve Hırvat milliyetçiliğini zayıflatmak için Hırvat Baharı'nı başlatan siyasetçilere, entelektüellere ve kültür kurumlarına karşı sert önemleler/yaptırımlar uyguladı. 1980 sonrasında ise Hırvat milliyetçi hareketin siyasal liderliğini Franjo Tudjman üstlendi. Tudjman, YSFC'den ayrılıp bağımsız Hırvat ulus devletini kurmak amacıyla Hırvat Demokratlar Birliği (HDB)'ni kurup Hırvat milletini siyasal olarak harekete geçirdi. Tudjman ve partisi HDB, 1991'de Yugoslavya'dan ayrılarak Hırvat ulus devletini kurmayı başardı. Bundan sonraki hedef ise, Bosna-Hersek'in güney topraklarını (Herzegovina bölgesini) ele geçirip "Büyük Hırvatistan"ı kurmaktı. Ayrıca milliyetçi Tudjman yönetimi, Hırvat nüfusunu homojenleştirmek (yani homojen Hırvat ulus devletini kurmak) amacıyla Hırvatistan içindeki Sırp azınlığı da hedef aldı. Böylece Hırvat milliyetçiliği, Tudjman - HDB liderliğinde "Hırvat irredentizmi"ne dönüşerek hem Yugoslavya'nın yıkılışında hem de Bosna Savaşı'nın başlamasında büyük rol oynadı. Dolayısıyla bu makale kapsamında "Yugoslavya'nın yıkılışında Hırvat milliyetçiliğinin rolü/etkisi" analiz edilirken sırasıyla Hırvat Baharı, Franjo Tudjman liderliğinde Hırvat milliyetçiliğinin yükselişi ve Hırvat irredentizmi incelenmiştir.

Hırvat Baharı

1967-1972 döneminde Hırvat milliyetçileri, sosyalist federal rejime yönelik ciddi eleştiriler ve protesto eylemleri geliştirdiler. Bu eleştiri ve eylem süreci, Hırvat milliyetçileri tarafından "*Kitle Hareketi (Maspovni Pokret)*", "*Hırvat Rönesansı*" ve "*Hırvat Baharı*" olarak adlandırıldı (Lane, 2004, 139).

1967-1972 Hırvat Baharı, YSFC'ye karşı bir meydan okumaydı. Bu meydan okumanın aktörleri Hırvat milliyetçi siyasetçiler, entelektüeller, üniversite öğrencileri, gazete ve dergiler, kültür-sanat dernekleri, Hırvat Katolik Kilisesi ve ülke dışındaki milliyetçi Hırvat diasporası idi. Savka Dapçević-Kučar (Mayıs 1967-Mayıs 1969 döneminde Hırvatistan Başbakanı, Mayıs 1969-Aralık 1971 döneminde Hırvatistan Komünist Partisi Başkanı), Dragutin Haramija (Mayıs 1969-Aralık 1971 döneminde Hırvatistan Başbakanı), Miko Tripalo (Hırvatistan Komünist Partisi Sekreteri), Pero Pirker (1963-1967 döneminde Zagreb Belediye Başkanı) ve Ivan Siblij (Faşizme Karşı Savaşçılar Birliği Başkanı) gibi dönemin son derece etkili siyasetçileri Hırvat Baharı'na tam destek vermişlerdi (Paleshoutski, 1992, 111).

Ayrıca Hırvat Baharı'nın en önemli aktörlerinden birisi Zagreb Üniversitesi Öğrenci Derneği ile Hırvatistan Öğrenci Federasyonu idi. Ayrılıkçı-milliyetçi öğrenci grubu, 1971 Nisanında Zagreb Üniversitesi'nde ve ayrıca Hırvatistan genelinde yönetimi tamamen ele aldı. Drazen Budiša ile Ante Paradzik liderliğindeki Zagreb Öğrenci Derneği ve Hırvatistan Öğrenci Federasyonu, "Hırvatların ulusal isteklerini desteklemek" amacıyla on beş günlük derslere girmeme kararı aldı. Dernek/Federasyon bünyesindeki milliyetçi öğrenciler Hırvatistan'ın Yugoslavya'dan ayrılmasını savunuyordu. Bunun üzerine yüzlerce öğrenci tutuklandı. Ayrıca Hırvatistan Komünist Partisi Merkez Komitesi, Zagreb Üniversitesi'nde milliyetçi öğrenci hareketinin oluşmasına göz yumduğu gerekçesiyle YKP¹

---

¹ Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti (YSFC)'nde tek partili sistem mevcuttu. Sistemin tek hâkim partisi Yugoslavya Komünist Partisi (Yugoslavya Komünistler Birliği) idi. YKP bünyesinde sekiz bölgesel Komünist Parti vardı: Hırvatistan, Sırbistan, Bosna-Hersek, Slovenya, Makedonya, Karadağ, Kosova ve Voyvodina Komünist Partileri. Yani YSFC'yi oluşturan altı federe cumhuriyetin ve iki özerk eyaletin (Sırbistan Cumhuriyeti içinde yer alan Kosova ile Voyvodina) kendi bölgesel komünist partileri vardı. Fakat bölgesel komünist parti yönetimleri YKP kararlarına uymak zorundaydı. Ayrıca YKP Merkez Komitesi bölgesel Komünist Parti yöneticilerini görevden alabiliyor ve partiden ihraç edebiliyordu. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Tito, 1982).

Merkez Yönetimi tarafından istifaya zorlandı (Martinet, 1975, 152-153; Rusinow, 1977, 294).

Hırvat Baharı hareketi ve muhalefetinin temel eleştirileri özetle şöyleydi:

- Devlet kurumlarını büyük ölçüde Sırp kontrol etmektedir. Hırvatlara kendi ülkelerinde ikinci vatandaş muamelesi yapılmakta, Hırvatların ulusal çıkarları Sırp ulusal çıkarlarından sonra gelmektedir. Sırbistan ve Sırp milliyetçiliği Hırvatistan'ı ve Hırvat ulusunu zayıflatmaya çalışmaktadır (Lane, 2004, 140; Klemencic - Zagar, 2003, 230; Allcock, v.dğr., 1998, 62).
- Büyük ölçüde Sırp kontrol ettiği devlet, Hırvat dilini/kültürünü yok etmeye ve Hırvatları Sırplaştırmaya çalışmaktadır. Hırvat kültürünün gelişimini engellemek ve Hırvat kültürünü asimile etmek amacıyla Hırvat entelektüellere ve kültür kurumlarına baskı uygulanmaktadır (Klemencic - Zagar, 2003, 230; Allcock, v.dğr., 1998, 62-63).
- Yugoslavya'da dövizin ve dış kredilerin yaklaşık %50'sini dış ticaret ve turizm yoluyla Hırvatistan çekmekte, fakat kredileri, dövizini ve finansı Belgrat'taki bankalar ve sigorta firmaları kontrol etmektedir. Böylece Hırvat ekonomisine ve Hırvatlara büyük haksızlık yapılmaktadır (Allcock, v.dğr., 1998, 62; Jelavich, 2006, 425). Ayrıca Yugoslavya üzerindeki "sömürgeci ve otoriter Sırp hegemonyası", Hırvatistan'ın "Danimarka kadar demokratik ve zengin" olmasını engellemektedir (Jelavich, 2006, 424).
- Hırvat gençleri çalışmak için Batı Avrupa'ya göç etmekte, bunların yerine Sırbistan'dan Sırp gelmekte ve böylece Hırvatistan içinde Hırvat nüfus giderek azılırken Sırp nüfus artmaktadır. Bu göç Hırvatistan'da Hırvat ulusal varlığını

tehdit etmektedir (Allcock, v.dğr., 1998, 62; Klemencic - Zagar, 2003, 229-230).

- Yugoslavya Krallığı döneminde faaliyet göstermiş olan Hırvat Köylü Partisi, Ustaşa Hareketi, Hırvat Katolik Kilisesi ile bunların liderleri (sırasıyla Stjepan Radiç - Vladko Maçek, Ante Paveliç, Başpiskopos Stepinac) ve modern Hırvat milliyetçiliğinin kurucusu Ante Starçeviç, sosyalist rejim tarafından vatan hainleri olarak gösteriliyorlar. Oysa bu liderler, Hırvat ulusunun çıkarları ve bağımsızlığı için mücadele etmişlerdir (Allcock, v.dğr., 1998, 63, 295; Vuckovic, 1997, 118).
- Hırvat Katolik Kilisesi, tarih boyunca Hırvat ulusal kimliğinin kurucu unsuru ve koruyucusu olmuştur. Hırvat Katolik Kilisesi ve Katolik inancı/kültürü Hırvat ulusal kimliğinin ayrılmaz parçasıdır. Fakat Titoist sosyalist rejim Hırvat Katolik Kilisesi'ni baskı altına almış, yetkilerini sınırlandırmış, Hırvat din adamları ile dindar vatandaşları kamusal alandan dışlanmıştır. Böylece sosyalist rejim Hırvat kültürüne önemli bir darbe indirmiştir (Ramet, 1999, 90-91).
- Hırvatların tarihsel ve ulusal toprakları üzerinde diğer uluslar (özellikle Sırlar ve Boşnaklar) hak iddia etmektedir. Bu durum Hırvat ulusunun varlığını tehdit etmektedir. Hırvatistan dışında diğer federe cumhuriyetlerde ve Voyvodina eyaletinde yaşayan Hırvat azınlıklar (özellikle Bosna-Hersek Hırvatları) haksızlıklara, baskılara ve ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Bu nedenle özellikle Bosna-Hersek'teki Hırvatlar göç etmekte ve buradaki Hırvat nüfus oranı giderek azalmaktadır (Lane, 2004, 141; Klemencic - Zagar, 2003, 231).

Bu eleştirilerden hareketle Hırvat Baharı, aşağıdaki yedi temel talebin devlet tarafından karşılanmasını istedi:

- (1) Hırvat dili, anayasada “Sırp-Hırvat Dili” veya “Hırvat-Sırp Dili” olarak değil, “Hırvatça” olarak adlandırılmalıdır. Dolayısıyla 1963 Anayasası’nda “*Yugoslav halklarının dilleri Sırp-Hırvatça, Hırvat-Sırpça, Slovence ve Makedoncadır*” şeklinde düzenlenmiş olan 131. Madde, “*Yugoslavya’nın dört resmi dili Sırpça, Hırvatça, Slovence ve Makedoncadır*” olarak değiştirilmelidir. Hırvatistan içinde tek resmi dil ve tek eğitim dili Hırvatça olmalıdır. Sırpça, Hırvatistan içinde resmi dil ve eğitim dili olmaktan çıkarılmalıdır (Hondius, 1968, 326; Jelavich, 2006, 425).
- (2) İkinci Dünya Savaşı sonrasında sosyalist rejim tarafından Hırvat Katolik Kilisesi’nin elinden alınmış olan hak ve yetkileri Kiliseye iade edilmelidir, Hırvat din adamlarına ve dindar vatandaşlara uygulanan baskılara (dışlayıcı uygulamalara) son verilmelidir (Ramet, 1999, 90-91).
- (3) Anayasada, “*Hırvatistan Hırvat ulusunun egemen ulusal devletidir*” ibaresi yer almalıdır. Buna bağlı olarak da; Hırvatistan Cumhuriyeti, “*ayrılma hakkı dâhil olmak üzere self-determinasyon hakkına sahip olmaktadır*” (Macfarlane, 1990, 114; Jelavich, 2006, 425).
- (4) Hırvatistan’da toplanan tüm vergiler sadece Hırvatistan’ın yetkisi altında olmalıdır. Hırvatistan’ın kendi bağımsız para politikası, ekonomi politikası ve kendi bankası olmalıdır. Hırvatistan, Yugoslavya’dan bağımsız kendi dış ekonomik ilişkilerini yürütebilmelidir. Ayrıca Hırvatistan, Birleşmiş Milletler içinde Yugoslavya’dan ayrı olarak temsil edilmelidir (Jelavich, 2006, 425-426; McFarlane, 1988, 80; Macfarlane, 1990, 114; Lampe, 1995, 301-302).

- (5) Mevcut ekonomik ve siyasal sistem daha fazla liberalleştirilmeli, ekonomik ve siyasal özgürlükler genişletilmeli, merkeziyetçilik azaltılmalı ve Hırvatistan'ın özerkliği ve egemenliği arttırılmalıdır (Macfarlane, 1990, 114; Jelavich, 2006, 426; Vuckovic, 1997, 118).
- (6) Yugoslavya Halk Ordusu (Yugoslavya Silahlı Kuvvetleri) bünyesinde yer alan Hırvat askerler sadece Hırvatistan Cumhuriyeti içinde görev yapmalıdır. Ayrıca bir "*özerk Hırvat bölgesi ordusu*" oluşturulmalıdır (Macfarlane, 1990, 114; Jelavich, 2006, 426; Lampe, 1995, 302).
- (7) YSFC içinde yer alan Hırvatistan Cumhuriyeti sınırları, Bosna-Hersek ile Karadağ'ın aleyhine yeniden düzenlenerek genişletilmelidir. Çünkü Bosna-Hersek içinde kalan Hersek bölgesi (Herzegovina) ile Karadağ kıyıları tarihsel olarak Hırvat topraklarıdır (Macfarlane, 1990, 114; Allcock, v.dğr., 1998, 63; Klemencic - Zagar, 2003, 231).

İlk başlarda dil-kültür alanında ileri sürülen eleştiriler ve talepler sert bir tepkiyle karşılaşmadı. Fakat Hırvat Baharı dil-kültür alanından siyasal alana taşmaya başlayınca ve çeşitli şiddet/terör eylemleri gerçekleştirilince sosyalist rejimin tepkisi sertleşmeye başladı. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülke dışına kaçmayı başaran Ustaşa mensuplarının Hırvat Baharı hareketine doğrudan destek vermeleri ve silahlı eylemler düzenlemeleri ülke genelinde Hırvat Baharı'na karşı eleştirileri artırdı ve sosyalist rejimi sert önlemler almaya itti.

Nisan 1971'de Yugoslavya'nın Stockholm Büyükelçisi milliyetçi Hırvat teröristler tarafından öldürüldü (Lampe, 1995, 302). 1972'de 28 kişinin ölümü ve 6 kişinin ağır biçimde yaralanması ile sonuçlanan uçak ve tren bombalaması gerçekleştirildi. *Borba* (Mücadele) gazetesine yönelik bombalı saldırıda beş kişi hayatını kaybetti. Daha da vahimi, bir silahlı Ustaşa grubu Bosna-Hersek sınırından sızdı ve

bir kaç hafta süren silahlı çatışmalar yaşandı (Remington, 1976, 437).

Ülke dışına kaçan eski Ustaşa üyeleri yurtdışında çeşitli dernekler, partiler ve yayın organları kurdular. Yurt dışında faaliyetlerini sürdüren sekiz Hırvat derneği, üç siyasi parti ve Washington merkezli *Hrvatska Borba* (Hırvat Mücadelesi) gazetesi 1974'te Toronto'da bir araya gelerek Hırvat Ulusal Konseyi'ni oluşturdular. Bu konseyin nihai amacı, Yugoslavya'yı yıkmak ve Büyük Hırvatistan'ı kurmaktı. Konsey içinde yer alan örgütlerden birisi Hırvat Ulusal Direnişi idi. Bu örgütün 1978'de *Der Spiegel* gazetesinde yayınlanan bildirisi nihai amacı açıkça ortaya koyuyordu:

“Yugoslavya yok edilmelidir; bu ister Rusların, ister Amerikalıların, ister komünistlerin, ister komünist olmayanların, isterse de anti-komünistlerin, yani Yugoslavya'yı yok etmek isteyen, onu ister diyalektikle ister dinamitle ama her ne pahasına olursa olsun yok etmek isteyen herhangi birinin yardımıyla yok edilmelidir” (Johnstone, 2004, 206-207).

Tüm bu gelişmeler üzerine YSFC Başkanı Josip Broz Tito, milliyetçi yükselişten duyduğu rahatsızlığı ve endişeyi 23 Mayıs 1971 tarihli konuşmasında şöyle ifade etmiştir:

Milliyetçilik gelişmeye başladı. En kötüsü de milliyetçi komünistlerin var olmasıdır. Bu gibi kişilerde enternasyonalizm sadece sözde mevcuttur, gerçekte son derece azdır. Şimdi bizim için gerekli olan şey milliyetçiliği bertaraf etmektir. Bunu yapmalıyız. Çünkü milliyetçilik bizim sosyalist toplumumuzun gelişimi ve birliğimiz için büyük tehlike arz etmektedir (Tito, 1982, 413).

Başkan Tito Hırvatistan Komünist Partisi liderlerini Hırvat başkenti Zagreb'de Temmuz 1971'de topladı. Tito, Hırvat siyasi liderlere milliyetçiliğin büyük bir tehlike olduğunu ve en büyük tehlikenin Hırvatistan içinde yükseldiğini söyledi. Bazı Hırvat

siyasetçilerin bu milliyetçi yükselişi desteklediğini vurgulayan Tito, Hırvatistan Komünist Partisi'ni, milliyetçi ve ayrılıkçı unsurlara karşı gerekli biçimde mücadele etmemekle suçladı ve sert önlemler almaya çağırdı. Ayrıca Tito toplantıda, yükselişe geçen Hırvat milliyetçilerin faşist Ustaşa Hareketi'ni, Sırp milliyetçilerinin ise faşist Çetnik Hareketi'ni yeniden canlandırma hevesi ve gayreti içinde olduklarını, bunun ise, Yugoslavya'nın birliği için büyük tehlike arz ettiğini vurguladı (Tito, 1978, 136-140).

Tito, parti yöneticilerini sert biçimde uyardı:

"Bütün cehennem 'ulusal çıkar' örtüsü altında bir araya toplanıyor... Bu durum, karşı-devrime kadar gidebilir... Bazı köylerde Sırp korkudan dolayı silahlanıyorlar... 1941'e geri dönmek mi istiyorsunuz?" (Judah, 1997, 147; Barnett, 2006, 130).

Benzer uyarıyı Başkan Tito, 21 Eylül'de Hırvatistan başkenti Zagreb'de tekrarladı:

"Ülkemiz her zamankinden daha fazla birliğe ihtiyaç duyuyor. Biz bu birliği son derece zor şartlarda kan ile kurduk. Bunun bedelini hiçbir zaman unutmamalıyız ve birliğimiz ile oynanmasına imkân vermemeliyiz" (Paleshoutski, 1992, 108).

12 Ekim 1971'de Zagreb'de toplanan Hırvatistan Komünist Partisi Merkez Komitesi, özellikle Başkan Tito'nun isteği üzerine Hırvat Baharı'nın siyasi liderlerinden olan Savka Dapçević Kuçar, Miko Tripalo ve Pero Pirker'i istifaya zorladı. YKP Merkez Komitesi, bu üç ismi "emperyalizmin ajanları" olmakla suçladı ve siyasal faaliyetlerden menetti (Maclean, 1980, 109; Bora, 1991, 84).

Hırvat Baharı'na karışan çok sayıda öğrenci (Zagreb Üniversitesi öğrenci lideri Marko Veslica gibi) ve çok sayıda kurum yöneticisi (Zagreb Tarih Enstitüsü Direktörü Franjo Tudjman gibi) çeşitli hapis cezalarına çarptırıldılar. Üst düzey makamlarda yer alan

741 Hırvat siyasetçi görevlerinden alındı, 131 kişinin siyasal pozisyonu/rütbesi düşürüldü ve 280 kişi Hırvatistan Komünist Partisi'nden ihraç edildi. Milliyetçi Hırvat edebiyatçıları bünyesinde barındıran ve Hırvat Baharı'nın başlamasında önemli rol üstlenmiş olan dil-kültür kurumu *Matica Hrvatska* kapatıldı (Ramet, 1992, 131; Arman - Arman, 2014, 220).

Hırvat Baharı, ilk başta Hırvat ulusunun sosyal ve kültürel talepleri olarak ortaya çıkmıştı. Nitekim Başkan Tito ve mevcut sosyalist rejim de durumu bu şekilde algılamıştı. Bu nedenle acil ve sert önlemler alınmaya gerek duyulmadı. Fakat bu hareket, yurt dışındaki Ustaşa uzantılarıyla temasa geçti, ayrılıkçı söylem kullanmaya ve hatta irredentist talepler ileri sürmeye başladı. Bu noktadan itibaren Hırvat Baharı, mevcut sosyalist özyönetim sistemi ve Yugoslavya'nın birliği için büyük bir risk/tehdit oluşturmaya başladı. Bunun farkına varan Başkan Tito derhal devreye girerek Hırvat Baharı'na yönelik sert önlemler aldı ve çok sayıda Hırvat siyasetçi ve entelektüel tasfiye edildi. Başkan Tito liderliğinde gerçekleştirilen geniş çaplı tasfiyeler ve alınan önlemler Hırvat Baharı'nı bastırmayı başardı. Fakat bu durum geçici oldu; 1980'de Tito'nun ölümünden sonra Hırvat milliyetçiliği yeniden toparlanıp harekete geçti.

Franjo Tudjman ve Hırvat Demokratlar Birliği

1980 sonrasında Hırvat milliyetçiliğinin siyasal liderliğini Franjo Tudjman üstlendi. Tudjman (14 Mayıs 1922 – 10 Aralık 1999) İkinci Dünya Savaşı yıllarında Partizan Ordusu saflarında yer almıştı. 1960 yılında henüz 38 yaşındayken Yugoslavya Halk Ordusu'nda generalliğe yükselerek en genç general unvanını kazandı. Bir yıl sonra ordudan ayrılan Tudjman, Hırvat ulusal tarihi üzerine çalışmaya başladı ve Zagreb Tarih Enstitüsü'nün başına geçti. Tudjman, Hırvat Baharı hareketinin önde gelen isimlerinden birisi oldu. Bundan dolayı 1972'de YKP'den ihraç edilip iki yıl hapis

cezasına çarptırıldı. Hapisten çıktıktan sonra dış seyahatler yaparak yurtdışındaki Ustaşa üyeleri ve dernekleri/örgütleri ile temasa geçti. Sosyalist rejime karşı milliyetçi ve yıkıcı faaliyetlerinden dolayı Şubat 1981'de beş yıl hapis cezasına çarptırıldı. Hapisten bir milli kahraman olarak çıkan Tudjman, 1980'lerin ikinci yarısından itibaren Hırvat milliyetçiliğinin siyasal liderliğini üstlendi (Johnstone, 2004, 37-43, 206-221; Allcock, v.dğr., 1998, 60-62, 294-296).

Samuel P. Huntington'ın meşhur "Medeniyetler Çatışması" tezine göre Yugoslavya'nın parçalanışının ve yaşanılan savaşların ana sebebi Yugoslavya içindeki medeniyetler ayrışması/çatışması idi: Katolik Hırvatlar-Slovenler, Ortodoks Sırp'lar ve Müslüman Boşnaklar-Arnavutlar arasında kaçınılmaz olarak medeniyetler çatışması ortaya çıktı ve böylece Yugoslavya kanlı biçimde parçalanıp yıkıldı (Huntington, 1993, 33, 37-38). Bu tezin Yugoslavya'daki en sıkı takipçisi Hırvat milliyetçi lider Tudjman oldu. Tudjman, Yugoslavya'nın parçalanması konusunda aynı Huntington gibi düşünüyordu:

"Yugoslav deneyimi gösterdi ki; kültürel bölünmeler ve sınırlamalar belirleyici oldu - ortak devlet uygulanabilir olmadığını kanıtladı. Bugünkü fay hatları Roma, Bizans ve İslam arasındaki fay hatlarıyla, ayrıca Osmanlı ve Habsburg imparatorlukları arasındaki sınırlarla çakışıyor. Medeniyetler bölünmesinin en belirgin olduğu bölge Bosna-Hersek bugünkü en güçlü krizlerden birisini üretti" (Aspen Institute, 1996, 16).

Tudjman, Yugoslavya'nın parçalanması sürecinde Hırvatistan'ın bağımsızlığı için Hırvat milliyetçi hareketin liderliğini üstlendi (Vuckovic, 1997, 132). *"Tudjman kendisini bir Hırvat milliyetçisi olarak adlandırmaktan gurur duyuyordu ve milliyetçilik onun için bir cesaret rozeti idi"* (Bennett, 1994, 128). Robert Hayden'e göre Tudjman, *"Adolf Hitler'in ılımlı versiyonu"* idi ve Hırvat Ustaşa faşizmini 1990'lı yıllarda yeniden canlandırdı (Ramet, 2005, 6). Ann

Lane'e göre de “*Tudjman’ın milliyetçiliği özellikle iğrenç ve nefret uyandırıcıydı, çünkü iki dünya savaşı arası dönemin faşizmi ile yankılanıyordu*” (Lane, 2004, 170). Bu “iğrenç ve nefret uyandırıcı” milliyetçiliğin ana sloganı, Hırvatistan içinde yaşayan diğer etnik-kültürel toplulukları dışlayıcı nitelikteydi: “*Hırvatistan sadece Hırvatlar içindir*” (Lampe, 1995, 352).

Bu slogan, özellikle Hırvatistan’daki Sırp azınlığı hedef aldı ve böylece Hırvatistan’da yaşayan Sırp’ların Miloşeviç’e yönelmelerinde büyük rol oynadı. Yani milliyetçi lider Tudjman’dan korkan Hırvatistan Sırp’ları (Hırvatistan içinde yaşayan Sırp azınlık), bir başka milliyetçi lidere sığındı. Böylece saldırgan irredentist Tudjman milliyetçiliği, bir başka saldırgan irredentist Miloşeviç milliyetçiliğinin Hırvatistan’daki Sırp’lar üzerinde hakimiyet kurmasına vesile oldu (Pavkovic, 1997, 111; Bennett, 1994, 123, 126).

Hırvatistan’da 1989-1991 yıllarında yeni partiler kuruldu. Tudjman 28 Şubat 1989’da Hırvat Demokratlar Birliği (HDB)’ni kurdu. Milliyetçi siyasetçileri, bürokratları, teknokratları, entelektüelleri ve 1980’li yıllarda gelişmeye başlayan Hırvat tüccar sınıfını bünyesinde bir araya getiren HDB, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yurtdışına kaçmış olan faşist Ustaşaların kurdukları örgütlerin/partilerin/derneklerin siyasal ve mali desteğini de aldı. Bunlardan en etkili olanı, 1974’te Toronto’da kurulmuş olan Hırvat Ulusal Konseyi idi. Konsey, sekiz milliyetçi örgütü ve üç partiyi içeriyordu. Konseyin yayın organı, Washington merkezli *Hrvatska Borba* (Hırvat Mücadelesi) gazetesiydi (Johnstone, 2004, 206-207). Yurtdışındaki milliyetçi örgütler, 1989-1990 yıllarında kuruluş aşamasındaki HDB’ye toplam 8,2 milyon dolar yardım sağladılar (Allcock, v.dğr., 1998, 529). Ayrıca Tudjman ve partisi, dış politikada özellikle Almanya, Avusturya ve Vatikan’ın desteğini aldı. Böylece Tudjman ve HDB, Hırvat siyaseti içindeki pozisyonunu iyice güçlendirmeyi başardı (Bkz. Johnstone, 2004, 37-43).

Tudjman ve HDB, İkinci Dünya Savaşı yıllarında işgalci Almanya ile işbirliği yapmış, Almanya'nın desteği ile Bağımsız Hırvat Devletini (1941-1945) kurmuş, Yahudilere, Sırlara, Romanlara ve Boşnaklara yönelik katliamlar yapmış olan Paveliç'in faşist Ustaşa Örgütü'nü sahiplendi. Hırvat milliyetçilerine göre Paveliç Hırvat ulusunun ulusal kahramanı, Ustaşa Örgütü de Hırvat ulusunun ulusal örgütü idi. İkinci Dünya Savaşı yıllarında işgalci Almanya'nın desteği ve kontrolü altında kurulmuş olan Ustaşa Hırvat Devleti ise, yakın gelecekte kurulacak olan Büyük Hırvatistan'ın öncüsüydü. Bununla birlikte Tudjman ve HDB, Ustaşa Örgütü'nün Yahudilere, Sırlara, Romanlara ve Boşnaklara yönelik katliamlar yapmış olduğunu kabul etmiyor, bunun, Hırvat ulusunu aşağılamak için Sırlar ve komünist-Titoist rejim tarafından uydurulmuş bir yalan olduğunu iddia ediyordu (Naimark, 2002, 154-155; Pavkovic, 1997, 93; Allcock, v.dğr., 1998, 295).

HDB kurulduğu günden itibaren saldırgan milliyetçi söylem kullandı. Milliyetçi söylem, büyük ölçüde Sırp düşmanlığına dayandırıldı. Çünkü HDB'ye göre en büyük düşman Sırlar ve Sırbistan idi. Bu anlayışa göre, Hırvatistan içinde yaşayan Sırp azınlık Büyük Sırbistan projesinin uzantısı idi. Hırvat ulusunun self-determinasyon hakkına sahip olduğu, ama Hırvatistan'da yaşayan Sırp azınlığın self-determinasyon ve özerklik hakkına sahip olmadığı açıklandı. Hırvatistan'daki Sırp azınlığın özerklik ve anadilde eğitim gibi talepleri, Tudjman-HDB tarafından Büyük Sırbistan projesi olarak değerlendirildi ve reddedildi (Pavkovic, 1997, 93-94, 110).

Hırvatistan'daki Sırp azınlık, sosyalist Yugoslavya döneminde sahip olduğu hakları 1990 sonrasında Tudjman iktidarı döneminde kaybetti ve baskı altına alındı. HDB'nin Sırp ve Yahudi düşmanlığı 1990 seçimleri öncesinde yürütülen propaganda sürecinde HDB Başkanı Tudjman tarafından açıkça deklare edildi: "*Karım Sırp veya Yahudi olmadığı için çok mutluyum*" (Bennett, 1994, 140). 1990 yılında seçim kampanyası süresince Tudjman, Sırların "*barbar*

Balkan halkı”, Hırvatların ise “*medeni Avrupa halkı*” olduğunu söyledi ve Sırpların kültürel açıdan aşağı seviyede olduğunu iddia etti. Hırvat ulusunun ve HDB’nin, bu “*aşağı barbar Sırlara*” karşı “*yüksek Avrupa medeniyetini*” korumak için mücadele edeceğini açıkladı (Bora, 1991, 149). Böylece Tudjman, yaklaşan savaşın arifesinde Batı’nın desteğini almaya çalıştı.

Hırvat milliyetçileri, Hırvatlar ile diğer uluslar arasındaki kültürel-dinsel farklar olduğunu, bu nedenle Yugoslavya’nın var olamayacağını ispatlanmaya ve Hırvat toplumunu buna inandırmaya çalıştılar. Bu amaçla Tudjman ile Hırvat Katolik Kilisesi arasında sıkı ittifak kuruldu. Hırvat Katolik Kilisesi, seçimlerde Tudjman ve partisini destekledi. Kilise - HDB işbirliği, Katolisizmi bir siyasal araç olarak kullandı, Ortodoks Sırlara ve Müslüman Boşnaklara karşı dine dayalı ayrımcılık uyguladı. Böylece Ortodoks Sırlara ve Müslüman Boşnaklara karşı güçlü bir Katolik Kilise – HDB/Tudjman ittifakı oluştu (Bora, 1991, 148-149).

Hırvatistan’da ilk çok partili seçimler Nisan-Mayıs 1990 tarihinde düzenlendi. Tudjman’ın partisi HDB, yeni kurulan milliyetçi ve muhafazakâr partilerle birlikte seçim ittifakı (Demokratik Blok) oluşturdu. HDB şemsiyesi altında oluşturulan Demokratik Blok, %41,5 oy oranıyla Hırvatistan Meclisi’nde 386 sandalyenin 205’ini kazandı. Hırvatistan’daki Sırp azınlık partisi (Sırp Demokrat Partisi) ise meclise ancak 5 vekil sokabildi. Yeni hükümeti milliyetçi HDB kurarken, milli lider Tudjman da 30 Mayıs 1990 günü meclis tarafından cumhurbaşkanlığı makamına seçildi (Bennett, 1994, 127-128; Pavkovic, 1997, 111-112).

Yeni kurulan Tudjman yönetimi, ilk iş olarak devlet, medya ve üniversite kurumlarında yer alan Sırpı ve sosyalist Hırvatları tasfiye etti, yerlerine milliyetçi unsurları ve HDB yandaşlarını yerleştirdi. Muhafiz gazeteler ve dergiler kapatıldı. Anti-milliyetçi ve sosyalist akademisyenler “*güvenilmez şüpheli Hırvatlar*” olarak

fişlenip Zagreb Üniversitesi'nden kovuldular (Woodward, 1995, 231-232).

Yapılan bu tasfiyeler sonucunda Tudjman - HDB iktidarı, Hırvat medyası ile Zagreb Üniversitesi'ni büyük ölçüde kontrolü altına almayı başardı. Böylece Tudjman - HDB iktidarı, 1990 sonrasında Hırvat toplumunu milliyetçileştirmek ve Büyük Hırvatistan projesi doğrultusunda harekete geçirmek için medyayı, milliyetçi akademisyenleri ve din adamlarını en etkin biçimde kullanmayı başardı.

Tudjman yönetimi Temmuz 1990'da bir dizi anayasal ve yasal değişiklikler yaptı. Yugoslavya'nın 1974 Anayasası'na göre, Hırvatistan'ın resmi dilleri Hırvatça ve Sırpça idi. Yapılan anayasal değişiklik Sırpçayı resmi dil olmaktan çıkardı. Ayrıca HDB hükümeti Dilde Saflaşma Programı'nı başlattı. Program çerçevesinde Hırvat dilindeki Sırpça kelimeler temizlenerek saf Hırvat dili yaratılmaya çalışıldı. Hırvatistan'da komünist Partizan bilinci ve Tito'nun anısını silmek amacıyla yer isimleri değiştirildi. Bunların yerine Ortaçağ Hırvat Krallığı'nın ve 1941-1945 dönemindeki faşist Ustaşa Devleti'nin kullanmış olduğu isimler konuldu. Örneğin "Faşizm Kurbanları Meydanı" adı "Hırvat Kahramanları Meydanı" olarak, "Tito Meydanı" ise "Jelaçiç Meydanı" olarak değiştirildi. Jelaçiç, 19. yüzyılda Avusturya İmparatorluğu içinde Hırvatistan Valisi idi (Julliard, 1994, 62 ; Bora, 1991, 148).

Tudjman yönetimi, "Yugoslav Konfederasyonu Anlaşması - Yugoslav Devletleri İttifakı Taslağı"nı hazırlayıp 5 Ekim 1990 günü Yugoslavya Kolektif Başkanlığı'na sundu. Yugoslavya'yı oluşturan altı federe cumhuriyet arasında gevşek konfederal birliği öneren Tudjman Taslağı, Slovenya tarafından desteklenirken, Sırbistan ve Karadağ tarafından reddedildi. Sırbistan Cumhurbaşkanı Miloşević, bu taslağın Yugoslavya'yı parçalayacağını ve "Sırp ulusuna karşı Hırvat komplosu" olduğunu söyledi. Miloşević, merkezi yönetimi

güçlendirmeyi öneren kendi taslağını sundu. Karadağ yönetimi tarafından desteklenen Milošević Taslağı, bu sefer Hırvat ve Sloven hükümetleri tarafından reddedildi. Bosna-Hersek ve Makedonya ise, iki uç öneri arasında ara formül bulmaya çalıştı. Ama yapılan görüşmelerden her hangi bir uzlaşma çıkmadı (Lukic - Lynch, 1999, 169-172).

Görüşmelerden istediği sonucu alamayan Hırvat Cumhurbaşkanı Tudjman, 22 Aralık 1990 günü yeni Hırvatistan Anayasası'nı Hırvatistan Meclisi'nden geçirdi. Yeni anayasa, eski Hırvatistan Sosyalist Cumhuriyeti Anayasası'nın yerini aldı. Böylece sosyalizmden resmen kopuldu ve yeni anayasanın birinci maddesi Hırvatistan'ı "*Hırvat ulusunun ulus devleti*" olarak tanımladı (Radan, 2002, 157). Yani Hırvatistan Sosyalist Cumhuriyeti, yeni anayasa ile birlikte bir Hırvat ulus devletine dönüştürüldü.

Yeni Hırvat Anayasası, Hırvat ulusunun ve devletinin tarihsel kuruluşuna gönderme yaparak "Hırvat ulusunun tarihsel egemenlik hakkı"na sahip olduğunu ilan etti (Vuckovic, 1997, 136-137). Anayasanın kabul edildiği gün meclis kürsüsünden seslenen Cumhurbaşkanı Tudjman, yeni anayasanın, "*Hırvat ulusunun egemenliğini onaylayıp güvence altına aldığını*" söyledi. Ayrıca Hırvat ulusunun nihai amacının, "*uluslararası olarak tanınmış tam egemen Hırvatistan Cumhuriyeti*" olduğunu açıkladı (Radan, 2002, 176).

Ve nihayet 21 Şubat 1991'de Hırvatistan Meclisi bağımsızlık referandumu düzenleme kararı aldı. Referandum 19 Mayıs günü düzenlendi. Hırvatistan'daki Sırp azınlığın protesto ettiği referandumda kullanılan geçerli oyların %93'ü Yugoslavya'dan ayrılma kararı aldı. Hırvat Meclisi, bu sonuca dayanarak 25 Haziran 1991'de bağımsızlık ilan etti. Yugoslavya Anayasa Mahkemesi, bağımsızlık ilanını anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle reddetti (Radan, 2002, 176-177; Vuckovic, 1997, 138-140). Fakat mahkeme kararı ne Hırvatistan'ın bağımsızlığını, ne Yugoslavya'nın

parçalanmasını ne de savaşı engelleyebildi.

Tudjman – HDB iktidarının ve genel olarak Hırvat milliyetçiliğinin hedef tahtasında Hırvatistan'da yaşayan Ortodoks Sırp azınlık vardı. Hırvat milliyetçiliğine göre Hırvat ulusunun en tehlikeli düşmanı Sırlar idi. Çünkü Sırlar, Büyük Sırbistan'ı kurmak suretiyle tüm Hırvat topraklarını ele geçirecek ve ardından Hırvat ulusunu yok edecektir. Ayrıca Hırvat milliyetçilerinin tezine göre Sırlar, kültür ve medeniyet olarak Hırvat ulusundan daha aşağıdadır. Sırlar, Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nun etkisiyle Ortodoksluk mezhebine dönmüş eski Katolikler idi. Sırlar, maddi çıkarlar için kendi dinlerine (Katolik Hıristiyanlığa) ihanet etmiş hainlerdir. Dolayısıyla bu "hainlere" hiçbir şekilde güven olmaz ve bu "hainlerle" birlikte yaşamak mümkün değildir. Öyleyse Hırvatistan toprakları Sırlardan temizlenmeliydi. Nitekim bu amaçla 1980'lerin sonunda Hırvatistan'daki Sırp azınlığa yönelik saldırılar başlatıldı ve 90'lar boyunca şiddetlendi. Milliyetçi Hırvat gruplar Sırp evlerini ve dükkânlarını kundakladılar, Sırp toplumunun önde gelenlerini saldırı ve çeşitli tacizler yoluyla korkutup yıldırmaya çalıştılar. Ayrıca Hırvatistan'ın pek çok bölgesinde Sırlar sadece etnik kimliklerinden dolayı işlerinden kovuldular (Woodward, 1995, 107).

1990'ların başında Hırvatistan'da %12 oranında Sırp yaşamaktaydı. Bunlar, güneyde Srpska Krajina ve kuzeyde Slavonija bölgelerinde yaşıyorlardı. Tudjman yönetiminin amacı, mümkün mertebede Hırvatistan nüfusunu homojenleştirmek ve böylece "homojen Hırvat ulus devleti"ni kurmaktı. Bu nedenle Sırp azınlığa karşı ayrımcılık ve baskı uygulandı. Sırbistan'daki milliyetçi-irredentist Miloşeviç yönetimi ise, Krajina-Slavonija Sırlarını örgütleyip silahlandırdı ve kışkırttı. Çünkü Miloşeviç'in amacı, bu iki bölgeyi alıp Büyük Sırbistan'a katmaktı. Tudjman'ın Sırp azınlığa yönelik baskıcı ve dışlayıcı politikaları ise, Krajina-Slavonija Sırlarının Miloşeviç'e yönelmelerinde büyük rol oynadı. Hırvatistan'da Belgrat destekli Milan Babiç liderliğinde Sırp

Demokrat Partisi kuruldu. Hırvatistan 25 Haziran 1991'de bağımsızlık ilan etmesinden sonra Sırp Demokrat Partisi Aralık 1991'de "Sırp Krajina Cumhuriyeti"ni ilan etti (Radan, 2002, 179-180).

Martta başlayan silahlı çatışmalar, Sırp ordusunun 18-19 Temmuz 1991'de Hırvatistan'a yönelik askeri operasyon başlatmasıyla şiddetli Sırp-Hırvat savaşına dönüştü (Najetovic, 2008, 55). Ocak 1992'ye gelindiğinde Krajina - Slavonija toprakları Sırp silahlı güçlerin eline geçmiş bulunuyordu. Fakat ABD ile AB'nin devreye girmesiyle savaş kısa sürede Hırvatistan'ın lehine sonuçlandı. ABD ile AB, Hırvatistan'ın bağımsızlığını tanıırken, Sırbistan-Karadağ Federasyonu'na ekonomik ve askeri ambargo uyguladı. Amerikalı siyasetçi Cyrus Vance'ın hazırladığı ateşkes anlaşması (Vance Planı), ABD ile Almanya'nın baskısı neticesinde Sırbistan tarafından kabul edildi ve 2 Ocak 1992'de taraflar arasında ateşkes anlaşması imzalandı. Anlaşmaya göre Sırp kuvvetleri Hırvatistan'dan çekilirken, Krajina-Slavonija bölgelerine 15 bin kişilik BM Koruma Gücü (UNPROFOR) yerleştirildi (Radan, 2002, 180; Najetovic, 2008, 58-64). Akabinde Amerikan yardımlarıyla güçlendirilen Hırvat ordusu, Mayıs 1993 - Ağustos 1995 arasında Hırvatistan'daki Sırlara yönelik askeri operasyonlar düzenledi. Operasyonlara milliyetçi Hırvat paramiliter gruplar/çeteler de katıldı. Yapılan askeri operasyonlar sonucunda Krajina ile Batı Slavonija toprakları Hırvat ordusunun eline geçti. Doğu Slavonija bölgesi ise ancak Ocak 1998'de Zagreb'in kontrolüne girdi (Zunec, 2001, 67-83; Allcock, v.dğr., 1998, 272).

Hırvat ordusunun yanı sıra bölgeye çok sayıda Hırvat silahlı paramiliter gruplar girdi. Askeri operasyonlar sırasında çok sayıda Sırp sivil öldürüldü ve göçe zorlandı. Savaş sonucunda çoğunluğu Sırp olmak üzere 20 bin insan hayatını kaybederken, 55 bin insan yaralandı, 600 bin insan evini terk etmek zorunda kaldı. (Bilandzic, 2001: 90; Cviic, 1996: 196). Yani Tudjman yönetimi ve Hırvat

milliyetçiliği, homojen Hırvat ulus devleti oluşturabilmek için Krajina-Slavonija bölgelerinde yaşayan Sırp azınlığa karşı önce baskı ve ayrımcılık uyguladı, ardından da açık bir etnik temizlik yürüttü. Fakat Tudjman ve Hırvat milliyetçiliğinin daha da büyük bir hedefi vardı: Bosna-Herse ve Boşnaklar...

Hırvat İrredentizmi: Büyük Hırvatistan Projesi ve Bosna-Hersek Savaşı

İrredentizm; bir devletin başka ülkede/ülkelerde yaşayan soydaşları üzerinde haklar/yetkiler talep etmesi veya bu soydaşların yaşadıkları ülkeyi/bölgeyi ilhak etme politikasıdır (Sönmezoğlu, 1995, 465-466). Bu bağlamda Hırvat milliyetçiliği irredentist karaktere sahipti. Çünkü sadece Yugoslavya'dan ayrılmayı değil, aynı zamanda Hırvatların yaşadıkları bölgeleri ele geçirmeyi ve böylece Büyük Hırvatistan'ı kurmayı amaçlıyordu.

Bosnalı Boşnak akademisyen Smail Çekiç'e göre Bosna-Hersek'te yaşanan savaş sadece Büyük Sırbistan projesinin değil, aynı zamanda Büyük Hırvatistan projesinin uygulamaya sokulmasının ürünüydü. Amaç, Bosna-Hersek topraklarını (özellikle güneybatıdaki Hersek bölgesini) ele geçirip Büyük Hırvatistan'ı oluşturmak, bölgede yaşayan Boşnakları ise sürmek veya Katolikleştirmek/Hırvatlaştırmak idi. Nitekim Hırvatistan milliyetçiliğine göre ayrı bir Boşnak ulusu yoktur; Boşnaklar, Osmanlı İmparatorluğu'nun etkisiyle "Müslümanlaştırılmış Hırvatlar"dır. Boşnaklar hakkındaki bu tezin kökeni 19. yüzyıl Hırvat yazarları Ante Starçević ile Eugen Kvaternik'e dayanır. İki milliyetçi yazara göre Boşnaklar ve Bosna bölgesi tarihsel olarak Hırvat'tır. (Malcolm, 1999, 213; Arman - Arman, 2014, 218, 223).

Bu milliyetçi Hırvat tezine göre Boşnaklar, maddi çıkarlar için kendi dinlerine (Katolik Hıristiyanlığa) ihanet etmiş hainlerdir. Bu durumda yapılması gereken, Boşnakları tekrardan Katolikliğe geri döndürüp Hırvatlaştırmaktır. Buna karşı direnen Boşnaklar, Bosna-

Hersek topraklarından sürülmelidir. Bu görüşü, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Ustaşa örgütü/devleti de ileri sürmüş ve Boşnakları yeniden “Hırvatlaştırmaya” çalışmıştı. Buna direnen Boşnaklar, Ustaşa askerleri tarafından katledilmiş veya evlerinden sürülmüşlerdi. Bununla birlikte, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Ustaşa örgütü/devleti ile işbirliği yapan “Müslüman (Boşnak) Ustaşalar” da olmuştur. Bu kişiler kendilerini, “Boşnak” olarak değil, “Müslüman Hırvat” olarak tanımlıyorlardı. (Bkz. Tomasevich, 2001, 488-495; Malcolm, 294-296; Bora, 1994, 39-41).

Hırvat milliyetçiliğine göre tarihte hiç bir zaman ayrı bir Bosna devleti var olmamıştır. Bosna-Hersek, komünist Tito rejimi tarafından Sosyalist Yugoslavya bünyesinde inşa edilmiş bir yapay cumhuriyettir. Hersek bölgesi, tarihsel olarak Hırvat ulusuna aittir ve Hırvatistan’a dâhil edilmelidir. Bu anlayış doğrultusunda Hırvat silahlı güçleri Bosna-Hersek’e ve Boşnaklara saldırdılar. Dolayısıyla Tudjman liderliğindeki Büyük Hırvatistan projesi (Hırvat irredentizmi), en az Sırp milliyetçiliği/saldırganlığı kadar Bosna Savaşı’ndan sorumluydu. Çünkü Hırvat milliyetçiliğinin temel amaçları; (1) ilk etapta Yugoslavya’nın siyasal sistemini federalizmden konfederal sisteme dönüştürmek ve böylece Hırvatistan’ın hareket alanını arttırmak, (2) Hırvatistan’ı Yugoslavya’dan ayırıp bağımsız Hırvat ulus devletini kurmak ve nihai hedef olarak (3) Slovenya kıyı şeridini, Karadağ kıyı şeridini ve Bosna-Hersek’in güneybatısını (Hersek bölgesini) ilhak edip Büyük Hırvatistan’ı oluşturmak idi (Bkz. Cekic, 2005, 1045-1051, 1061-1085).

Hırvatlar, Sırp ve Boşnaklar arasında en sert savaş 1990’ların ilk yarısında Bosna-Hersek’te yaşandı. 1990’da Bosna-Hersek’te üç milliyetçi parti kuruldu: Boşnakları temsilen Alija İzetbegoviç’in Demokratik Eylem Partisi (DEP), Bosna-Hersek Sırp’larını temsilen Radovan Karaciç’in Sırp Demokrat Partisi (SDP) ve Hırvatları temsilen Stjepan Klujiç’in Bosna-Hersek Hırvat Demokratik Birliği

(BHHDB) (Bougarel, 1996, 95-96). Tudjman'ın müdahalesiyle, daha ılımlı milliyetçi olan Kluiç 1992 Şubatında BHHDB başkanlığından alındı, yerine daha radikal milliyetçi olan Mate Boban geçirildi (Allcock, v.dğr., 1998, 18).

Bosna-Hersek'te çok partili genel seçimler 18 Kasım - 2 Aralık 1990 tarihlerinde yapıldı. Seçim sonucuna göre DEP, SDP ve BHHDB Bosna-Hersek Meclisi'nde sırasıyla 86, 72 ve 44 sandalye kazandılar. Seçimden sonra DEP - SDP - BHHDB koalisyon hükümeti kuruldu. DEP ağırlıklı Bosna-Hersek Meclisi, Bosna-Hersek Cumhurbaşkanlığı makamına İzetbegoviç'i seçti. BHHDB'den J. Pelivan başbakan olurken, SDP'li Momcilo Krajişnik de meclis başkanı seçildi (Babuna, 2000, 198).

Haziran 1991'de Hırvatistan ile Slovenya ve Eylül ayında Makedonya bağımsızlık ilan edince Bosna-Hersek Meclisi bağımsızlık referandumuna gitme kararı aldı. 29 Şubat - 1 Mart 1992 tarihlerinde düzenlenen referandumdan iki gün sonra Bosna-Hersek Meclisi bağımsızlık ilan etti. Buna cevaben 27 Martta Bosna-Hersek içinde başkenti Banja Luka olan Sırp Cumhuriyeti (*Republika Srpska*) kuruldu (Bora, 1994, 84-87). BHHDB ise Temmuzda Hersek-Bosna Hırvat Cumhuriyeti (*Hrvatsak Republika Herceg-Bosna*)'ni ilan etti (Allcock, v.dğr., 1998, 58-60).

Karaciç başkanlığındaki Sırp Cumhuriyeti, Sırbistan'daki Miloşeviç yönetimi tarafından desteklenirken, Boban başkanlığındaki Hersek-Bosna Hırvat Cumhuriyeti de Hırvatistan'daki Tudjman yönetiminden mali, askeri ve siyasi destek aldı. Böylece Bosna-Hersek filen üç bölgeye bölündü ve Aralık 1995'e kadar sürecek olan Bosna Savaşı başlamış oldu. Sırbistan destekli Sırp silahlı güçleri, Hırvatistan destekli Hırvat silahlı güçleri ve Boşnak silahlı güçleri arasında son derece şiddetli bir savaş yaşandı. Karaciç başkanlığındaki Sırp Cumhuriyeti, Bosna-Hersek içinde kendi ordusunu kurdu. Ayrıca çeşitli Sırp silahlı grupları ortaya çıktı:

Dragan Vasikloviç grubu, Vojislav Seselj'in Çetnik grubu, Arkan lakaplı Zeljko Raznjatoviç'in Kaplanlar grubu, Sarı Karıncılar ve Beyaz Kartallar adlı iki silahlı grup (Bora, 1991, 170-171).

BHHDB'nin yönettiği Hersek-Bosna Hırvat Cumhuriyeti, Hırvatistan'dan aldığı silah yardımıyla kendi ordusunu organize etti. Resmen 8 Nisan 1992'de kurulan Hırvat Savunma Konseyi, hem Hırvatistan (Tudjman yönetimi) hem de Toronto merkezli Hırvat Ulusal Konseyi tarafından desteklendi. Bosna-Hersek'teki bir başka önemli Hırvat silahlı gücü, aşırı milliyetçi Dobroslav Paraga liderliğindeki Hırvat Haklar Partisi'ne bağlı silahlı paramiliter gruplar idi (Bora, 1994, 210-211, 220-224; Allcock, v.dğr., 1998, 58-60; O'Ballance, 1995, 50).

1990'dan itibaren Tudjman-HDB ile Bosna-Hersekli Hırvatlar (Boban-BHHDB) arasında yakın işbirliği geliştirildi. Bu yıllarda Bosna-Hersekli Hırvatların çoğunluğu Tudjman'ı bir ulusal lider olarak gördü (Cviic, 1996, 206). Nitekim BHHDB, Tudjman'ın partisi olan HDB tarafından kurdukları ve aynı adı kullandı. Radikal milliyetçi Boban tarafından yönetilen Bosna-Hersek'teki HDB, Tudjman'ın HDB'si ile sıkı ittifak kurarak Büyük Hırvatistan projesinin Bosna-Hersek'teki kolunu oluşturdu (Bougarel, 1996, 95).

Hem Büyük Hırvatistan projesinin hem de Büyük Sırbistan projesinin gözü Bosna-Hersek'teydi. Her iki irredentist milliyetçi hareket Bosna-Hersek'i ilhak etmeyi amaçlıyordu. Bu amaçla Sırbistan ile Hırvatistan arasında Bosna-Hersek'i paylaşmak için görüşmeler yapıldı. İlk görüşme Karadjordjevo'da 26 Mart 1991'de Hırvatistan Cumhurbaşkanı Tudjman ile Sırbistan Cumhurbaşkanı Miloşeviç arasında yapıldı. Hırvatistan'da başbakanlık ve cumhurbaşkanlığı yapmış olan Stjepan Mesiç'e göre, bu ikili görüşme "*Tudjman'ın Hırvatistan'ın sınırlarını genişletme arzusunu cesaretlendirdi*" (Mesic, 2001, 11-12; Arman - Arman, 2014, 225).

İki milliyetçi lider arasındaki ikinci ve üçüncü görüşmeler Şubat-Mayıs 1992 tarihlerinde Avusturya'da yapıldı. Bu görüşmelere SDP Başkanı Karaciç ile BHHDB Başkanı Boban da katıldı. Yapılan "milliyetçiler zirvesi", Bosna-Hersek topraklarının %60'ını Sırbistan'a ve %30'unu (Hersek bölgesini) Hırvatistan'a bağlamaya karar verdi. Geriye kalan %10'luk küçük orta bölgede ise bir Müslüman Boşnak devletinin kurulmasına müsaade edilecekti (Bora, 1994, 100; Cekic, 2005, 1052-1060). Fakat ilerleyen süreçte Tudjman ile Miloşević, kendi paylarını arttırmak isteyince bu anlaşma kısa sürede bozuldu. Böylece Bosna-Hersek topraklarında Sırp ve Hırvat silahlı kuvvetleri birbirleriyle savaşmaya başladı.

Her iki tarafın ortak hedefi ise, ülke nüfusunun yarısını oluşturan ama askeri açıdan son derece savunmasız olan Boşnaklar idi. Hırvatistan ve Sırbistan'ın kendi orduları vardı. Ayrıca her iki devlet, dışarıdan silah, mühimmat ve teçhizat tedarik edebiliyordu. Fakat Boşnakların kendi ordusu yoktu. Ayrıca doğuda Sırbistan-Karadağ Federasyonu, batıda, kuzeyde ve güneyde ise Hırvatistan ile çevrili olan Bosna-Hersek'e dışarıdan silah, mühimmat ve askeri teçhizat sokmak son derece zordu. Bu nedenle Boşnak halkı, son derece savunmasız yakalandı ve en büyük kayıpları veren taraf oldu.

Hırvat milliyetçiliği ve Tudjman, savaş süresince Boşnaklar hakkında şu iddiayı (daha doğrusu iftirayı) ileri sürdü: Müslüman Boşnaklar, İzetbegoviç liderliğinde Bosna-Hersek'te bir İslam devleti kurmak istiyorlar. Bu "İslam Devleti" projesi, Müslüman devletlerden (özellikle Türkiye, İran ve Suudi Arabistan'dan) destek görüyor. Bu projenin hayata geçmesi sadece Katolik Hırvatlar için değil, tüm Avrupa medeniyeti için büyük bir tehlikedir. "Avrupalı medeni Hırvatlar" doğulu "barbar Müslümanlara" karşı savaşıyor, yani Avrupa medeniyetini "radikal İslamcılar"a ve "Bosna İslam Devleti" projesine karşı savunuyor. Bu nedenle "medenî" Avrupa Hırvatlara yardımcı olmalıdır (Cekic, 2005, 1050-1051; Malcolm, 1999, 342-345).

Hırvat milliyetçiliği ve Tudjman yönetimi, bu iddia/iftira sayesinde Boşnaklara karşı Batılı devletlerden destek almayı amaçladı. Ayrıca bu iddia/iftira vasıtasıyla Boşnak sivillere yönelik uygulanan saldırılar ve Hersek bölgesindeki etnik temizlik meşrulaştırılmaya çalışıldı. Savaşın yıkımı çok ağır ve acı oldu. Hırvat demograf Vlademir Zerjaviç'in tespitine göre Bosna Savaşı'nda 215 bin insan öldü. Etnik olarak bunların 160 bini Boşnak, 30 bini Hırvat ve 25 bini Sırp idi (Ramet, 1999, 239). Bir başka kaynağa göre 16.854 çocuk öldü, 170 bin kişi yaralandı (34 bini çocuk) ve 50 bin kadına (büyük çoğunluğu Boşnak) tecavüz edildi. Savaş nedeniyle 1,2 milyon insan (büyük çoğunluğu Boşnak halkı) göç etmek zorunda kaldı. Bunların çoğunluğu Batı Avrupa ülkelerine göç etti. Böylece İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da en büyük mülteci krizi yaşandı (Macic, 2010, 421).

Milliyetçi silahlı güçler savaş süresince (Nisan 1992 – Aralık 1995) sadece insanları değil, tarihi ve kültürel varlıkları da hedef aldılar. Böylece Bosna-Hersek büyük bir kültürel yıkıma uğradı. Çünkü Hırvat milliyetçiliğinin amacı, bölgedeki Ortodoks Sırp ve Müslüman Boşnak kültürel varlığını yok etmek ve böylece Bosna-Hersek'i mümkün mertebede Katolik Hırvat ülkesi haline getirmekti. Benzer politikayı Sırp milliyetçiliği de uyguladı: Bölgedeki Müslüman Boşnak ve Katolik Hırvat kültürünü yok edip Bosna-Hersek'i bir Ortodoks Sırp yurdu haline getirmek.

Savaş süresince toplam 1.024 cami, 182 Katolik kilise ve 28 Ortodoks kilise yakılıp yıkıldı (Perica, 2002, 166). Savaşın canlı tanığı Boşnak teğmen Muammer Şişiş, Gorajde'ye giren Hırvat ordusunun buradaki Sırp kilisesini yıktığını anlatmıştır (Karatay, 1997, 67). Hırvat güçleri asıl yıkımı Hersek bölgesinde Osmanlı-İslam eserlerine karşı gerçekleştirdi. 1566'da inşası tamamlanan tarihi Mostar köprüsü, ilk defa Sosyalist Yugoslavya döneminde tarihi eser olarak koruma altına alınmıştı. Fakat Hırvat ordusu 9 Kasım 1993 günü top ateşle bu tarihi eseri yıktı. Ayrıca Mostar'daki Karagöz, Derviş Paşa,

Nasuh Ağa, Çerniça, İbrahim Ağa, Keyvan Kahya, Koski Mehmed Paşa, Sivri Hacı Hasan camileri ile Yavuz Sultan Selim Mescidi de saldırıya uğradı ve ağır tahribat gördü. Bu tarihi eserler, savaş sonrasında başta Birleşmiş Milletler ve Türkiye olmak üzere çeşitli uluslararası örgütler ve devletler yardımıyla restore edilip kurtarıldı (Aruçi, 2005, 297).

Bu acımasız saldırının ve yıkımın amacı, Hersek bölgesindeki Osmanlı-İslam mirasını ve Müslüman Boşnak varlığını yok etmek ve böylece bölgeyi Katolik Hırvat yurdu haline getirmektir. Nitekim Hırvat milliyetçiliğinin nihai hedefi, Hersek (Herzegovina) bölgesini tamamen ele geçirip "Büyük Hırvatistan"a katmaktır. Böylece Boşnaklar ve Bosna-Hersek, eş zamanlı olarak "Büyük Hırvatistan" ve "Büyük Sırbistan" projelerinin kurbanı oldu.

Sonuç

Çok uluslu Yugoslavya için her daim en önemli sorun ve tehdit milliyetçilik idi. Bu sorunu/tehdidi bertaraf edebilmek umuduyla İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sosyalist Yugoslavya federal temelde örgütlendi. Federal sistem içinde cumhuriyetlere ve milletlere geniş siyasal özerklik ve sosyo-kültürel haklar sunuldu. Böylece ayrılıkçı milliyetçilik geriletilmeye ve milletler arasında gönüllü birliktelik sağlanmaya çalışıldı. Ayrıca Başkan Tito liderliğinde milliyetçi siyasetçilere karşı önlemler alındı, dönem dönem geniş kapsamlı tasfiye operasyonları gerçekleştirildi. Fakat tüm bu önlemler/düzenlemeler milliyetçiliği yok edemedi ve milliyetçilik Yugoslavya için önemli bir sorun/tehdit olmaya devam etti.

Yugoslavya içinde yer alan milliyetçi hareketler Yugoslavya'dan ayrılıp kendi bağımsız ulus devletlerini kurmayı amaçlıyorlardı. Bunlardan birisi Hırvat milliyetçiliği idi. Hırvat milliyetçi hareketi, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Ustaşa örgütünün/ordusunun yenilgiye uğratılmasıyla ciddi ölçüde zayıflatıldı, ama tamamen yok edilemedi. Savaş sonrasında Hırvat milliyetçileri YKP içinde, çeşitli

devlet kurumlarında ve üniversitelerde örgütlenmeyi başardılar. Böylece Hırvat milliyetçiliği 1960'ların ikinci yarısında Hırvat Baharı adı altında yeniden yükselişe geçti. Hırvat Baharı hareketi, ilk başlarda dil-kültür alanında talepler ileri sürdü. Fakat bu talepler kısa sürede ayrılıkçı ve irredentist siyasal taleplere dönüştü ve hatta bazı silahlı eylemler gerçekleştirildi. Bu nedenle çok sayıda milliyetçi Hırvat siyasetçi ve akademisyen görevlerinden alınıp partiden ihraç edildi.

Başkan Tito'nun müdahalesiyle gerçekleşen tasfiyeler Hırvat Baharı'nı bastırdı, ama Hırvat milliyetçiliğini yok edemedi. Güçlü karizmatik komünist lider Tito, milliyetçi siyasetçilerin yükselmelerini ve kendi toplumlarını etkilemelerini büyük ölçüde engelliyordu. Fakat 1980'de Tito'nun ölümünden sonra tüm federe cumhuriyetlerde milliyetçi siyasetçiler güçlenmeye başladılar. Bu süreçte Hırvat milliyetçiliği Franjo Tudjman liderliğinde yeniden toparlanıp harekete geçti. Tudjman ve partisi HDB; Hırvat Katolik Kilisesi, milliyetçi entelektüeller, yurtdışındaki milliyetçi Hırvat diasporası, Almanya, Avusturya ve Vatikan tarafından desteklendi. Bu destek Tudjman ve HDB'yi iyice güçlendirerek Hırvat siyasetinde rakipsiz hale getirdi. Tudjman ve HDB özellikle Sırpıları hedef tahtasına oturttu, Sırpıları aşağılayan ve dışlayan bir dil kullandı. Ayrıca Tudjman – HDB iktidarı, Boşnak ulusunun varlığını inkâr edip, Boşnakların “Müslümanlaşmış Hırvatlar” olduklarını iddia etti. Hatta Hırvat milliyetçileri, Batı Avrupa'dan destek alabilmek umuduyla Boşnakları, “Bosna İslam Devleti'ni kurmaya çalışan doğulu barbarlar” olarak fişledi ve Batı Avrupa kamuoyuna bu şekilde tanıtmaya çalıştı.

1980 sonrasında Hırvat milliyetçiliğinin öncelikli hedefi, Yugoslavya'dan ayrılıp homojen Hırvat ulus devleti kurmaktı. Bu nedenle Hırvatistan içinde yaşayan Sırp azınlığa karşı aşağılayıcı, dışlayıcı ve saldırgan politika uygulandı. Nihai hedef ise, tüm Hırvatları tek bir devlet içinde birleştirecek Büyük Hırvatistan'ı

oluşturmaktı. Dolayısıyla 1980 sonrasında Tudjman liderliğinde hızla yükselen Hırvat milliyetçiliği, sadece ayrılıkçı değil, aynı zamanda irredentist karaktere sahipti. Hırvat irredentizmi, özellikle Hersek (Herzegovina) bölgesini ilhak etmek istiyordu. Bu amaçla Hırvat lider Tudjman ile Sırp lider Milošević arasında Bosna-Hersek topraklarını bölüşme görüşmeleri yapıldı, hemen akabinde Hırvat ve Sırp kuvvetleri Bosna-Hersek'e hücum ettiler. Böylece Bosna-Hersek ve Boşnaklar, saldırgan Hırvat irredentizmi ile saldırgan Sırp irredentizminin kurbanı oldu.

Dolayısıyla Yugoslavya'nın parçalanmasında ve Bosna Savaşı'nın başlamasında, sadece Sırbistan'ın saldırgan siyaseti değil, Hırvatistan'ın saldırgan siyaseti de önemli rol oynadı. Hırvat milliyetçiliği, önce 1980'lerde Yugoslavya'nın konfederasyona dönüşmesini savunarak siyasal krizin şiddetlenmesine neden oldu. Ardından Hırvatistan, Haziran 1991'de Slovenya ile birlikte Yugoslavya'dan ilk ayrılan cumhuriyet olarak parçalanma sürecini resmen başlattı. Ve nihayet milliyetçi Tudjman yönetimi, Büyük Hırvatistan hayalini gerçekleştirmek için Bosna-Hersek'e saldırdı. Ayrıca Tudjman yönetimi, Hırvat ulus devletini "homojenleştirmek" amacıyla Hırvatistan'da (Srpska Krajina ve Slavonija bölgelerinde) yaşayan Sırp azınlığa karşı baskı, ayrımcılık ve etnik temizlik uyguladı. Böylece irredentist Hırvat milliyetçiliği hem Yugoslavya'nın yıkılmasında, hem de Krajina-Slavonija ve Bosna-Hersek'te savaşların yaşanılmasında büyük rol oynadı.

Kaynakça

Allcock, John B. - Milivojevic, Marko - Horton, John J. (ed.). Conflict in the Former Yugoslavia: An Encyclopedia. Denver, Santa Barbara, Oxford: ABC-CLIO, 1998.

Arman, Murat Necip - Arman, Hülya. "Hırvatistan Cumhuriyeti". Çağdaş Balkan Siyaseti. Haz. Murat Necip Arman - Nazif Mandacı. 213-232. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014.

- Aruçi, Muhammed. "Mostar". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 30: 295-298. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2005.
- Aspen Institute. Unfinished Peace: Report of the International Commission on the Balkans. Berlin: Aspen Institute, 1996.
- Babuna, Aydın. Bir Ulusun Doğuşu: Geçmişten Günümüze Boşnaklar. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000.
- Barnett, Neil. Tito. London: Haus Publishing, 2006.
- Bennett, Christopher. Yugoslavia's Bloody Collapse: Causes, Course and Consequences. London: Hurst & Company, 1994.
- Bilandzic, Dusan. "Termination and Aftermath of the War in Croatia". The War in Croatia and Bosnia-Herzegovina. Haz. Branka Magas - Ivo Zanic. 84-91. London: Frank Cass, 2001.
- Bora, Tanıl. Bosna-Hersek: Yeni Dünya Düzeni'nin Av Sahası. İstanbul: Birikim Yayınları, 1994.
- Bora, Tanıl. Yugoslavya: Milliyetçiliğin Provakasyonu. İstanbul: Birikim Yayınları, 1991.
- Bougarel, Xavier. "Bosnia and Herzegovina – State and Communitarianism". Yugoslavia and After: A Study in Fragmentation, Despair and Rebirth. Haz. David A. Dyker - Ivan Vejvoda. 87-115. London: Longman, 1996.
- Cekic, Smail. The Aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina. Sarajevo: KULT / B, 2005.
- Cipek, Tihomir. "The Croats and Yugoslavism". Yugoslavism: Histories of a Failed Idea, 1918-1992. Haz. Dejan Djokic. 71-83. London: Hurst&Company, 2003.

- Cviic, Christopher. "Croatia". *Yugoslavia and After: A Study in Fragmentation, Despair and Rebirth*. Haz. David A. Dyker - Ivan Vejvoda. 196-212. London: Longman, 1996.
- Heywood, Andrew. *Siyasi İdeolojiler*. çev. Hüsamettin İnaç. Ankara: Adres Yayınları, 2003.
- Hondius, Frits W. *The Yugoslav Community of Nations*. the Hague: Mouton, 1968.
- Huntington, Samuel P. "The Clash of Civilization". *Foreign Affairs* 72/1 (1993): 22-49.
- Jelavich, Barbara. *Balkan Tarihi*, 2. Cilt: 20. Yüzyıl. çev. Zehra Yavan - Hatice Uğur. İstanbul: Küre Yayınları, 2006.
- Johnstone, Diana. *Ahmakların Seferi: Yugoslavya, NATO ve Batının Aldatmacaları*. çev. Emre Ergüven - Engin Bulut. İstanbul: Bağlam Yayınları, 2004.
- Judah, Tim. *The Serbs: History, Myth and the Destruction of Yugoslavia*. New Haven, London: Yale University Press, 1997.
- Julliard, Jacques. *Geliyorum Diyen Faşizm*. çev. Zafer Üskül. İstanbul: AFA Yayınları, 1994.
- Karatay, Osman. *Ba'de Harabi'l Bosna*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1997.
- Klemencic, Matjaz - Zagar, Mitja. *The Former Yugoslavia's Diverse Peoples*. Santa Barbara, Denver, Oxford: ABC-CLIO, 2003.
- Lampe, John R. *Yugoslavia as History: Twice there was a country*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
- Lane, Ann. *Yugoslavia: When Ideals Collide*. New York: Palgrave Macmillan, 2004.

- Lukic, Reneo - Lynch, Allen. Europe from the Balkans to the Urals: Disintegration of Yugoslavia and of the Soviet Union. New York: Oxford University Press, 1999.
- Macfarlane, L. J. Human Rights: Realities and Possibilities. London: The Macmillan Press, 1990.
- Macic, Becir. "Civil Society in the Process of Reconciliation in Bosnia and Herzegovina". 3. Uluslararası Balkan Kongresi: Balkanlar'da Bölgesel İşbirliğinde STK ve Düşünce Kuruluşlarının Rolü. Haz. Caner Sancaktar. 421-430. İstanbul: TASAM Yayınları, 2010.
- Maclean, Fitzroy. Tito: A Pictorial Biography. London: McGraw-Hill, 1980.
- Malcolm, Noel. Bosna. çev. Aşkın Karadağlı. İstanbul: Om Yayınevi, 1999.
- Martinet, Gilles. Beş Komünizm. çev. Bertan Onaran. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1975.
- Mcfarlane, Bruce. Yugoslavia: Politics, Economics and Society. London, New York: Pinter Publishers, 1988.
- Mesic, Stjepan. "The Road to War". The War in Croatia and Bosnia-Herzegovina. Haz. Branka Magas - Ivo Zanic. 3-13. London: Frank Cass Publishers, 2001.
- Naimark, Norman M. Fires of Hatred: Ethnic Cleansing in Twentieth Century Europe. Cambridge, London: Harvard University Press, 2002.
- Najetovic, Dzemail. Britanska Politika u Bosni i Hercegovini, 1991-1995. Sarajevo: DES, 2008.

- O'Ballance, Edgar. *Civil War in Bosnia, 1992-1994*. London: Macmillan Press, 1995.
- Paleshoutski, Kostadin. "National Problem in the Yugoslav Federation". *National Problems in the Balkans: History and Contemporary Developments*. Haz. Krastjo Mancev. 85-123. Sofia: Arges Publishing House, 1992.
- Pavkovic, Aleksandar. *The Fragmentation of Yugoslavia: Nationalism in a Multinational State*. London: Macmillan Press, 1997.
- Perica, Vejokslav. *Balkan Idols: Religion and Nationalism in Yugoslav States*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Radan, Peter. *The Break-up of Yugoslavia and International Law*. London: Routledge, 2002.
- Ramet, Sabrina Petra. *Balkan Babel: The Disintegration of Yugoslavia from the Death of Tito to the War of Kosovo*. Boulder, Oxford: Westview Press, 1999.
- Ramet, Sabrina Petra. *Nationalism and Federalism in Yugoslavia, 1962-1991*. Bloomington: Indiana University Press, 1992.
- Ramet, Sabrina Petra. *Thinking about Yugoslavia: Scholarly Debates about the Yugoslav Breakup and the Wars in Bosnia and Kosovo*. New York: Cambridge University Press, 2005.
- Remington, Robin Alison. "Yugoslavia and Foreign Affairs". *Comparative Communism: The Soviet, Chinese, and Yugoslav Models*. Haz. Gary K. Bertsch - Thomas W. Ganschow. 421-440. San Francisco: W. H. Freeman and Company, 1976.
- Rusinow, Dennison. *The Yugoslav Experiment, 1948-1974*. London: C. Hurst & Company, 1977.

- Rusinow, Dennison. "The Yugoslav Idea before Yugoslavia".
Yugoslavism: Histories of a Failed Idea, 1918-1992. Haz. Dejan Djokic. 11-26. London: Hurst & Company, 2003.
- Singleton, Fred. Twentieth-Century Yugoslavia. London: Macmillan Press, 1976.
- Sönmezoğlu, Faruk. Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995.
- Tito, Josip Broz. Nacionalno Pitanje i Revolucija. Sarajevo: Svjetlost, 1982.
- Tito, Josip Broz. Özyönetimli Sosyalizm. çev. İlhami Emin. İstanbul: Koza Yayınları, 1978.
- Tito, Josip Broz. Referati sa Kongresa KPJ i SKJ. Sarajevo: Svjetlost, 1982.
- Tomasevich, Jozo. War and Revolution in Yugoslavia, 1941-1945: Occupation and Collaboration. Stanford: Stanford University Press, 2001.
- Vuckovic, Gojko. Ethnic Cleavages and Conflict: The Sources of National Cohesion and Disintegration. The Case of Yugoslavia. Aldershot: Ashgate Publishing, 1997.
- Woodward, Susan L. Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution after the Cold War. Wahington, D.C.: the Brookings Institution, 1995.
- Zunec, Ozren. "Operation Flash and Storm". The War in Croatia and Bosnia-Herzegovina. Haz. Branka Magas - Ivo Zanic. 67-83. London: Frank Cass, 2001